

Київського водосховища / За ред. А. В. Ячика. – Київ : Оріяни, 2002. – С. 6–12.

2. Постанова виконавчого комітету Київської обласної Ради депутатів трудящих № 107 «Про заходи в справі підготовки проектного завдання по будівництву Кременчуцької гідроелектростанції» від 17 липня 1946 р. // Державний архів Черкаської області. – Ф. Р. 121. – Оп. 1. – Спр. 207. – Арк. 23.

3. Юхно Б. 55 років тому десятки черкаських сіл були затоплені водами Кременчуцького моря // Акцент. – 2016, 22 квітня [Електронний ресурс] / Борис Юхно. – Режим доступу : <http://aktsent.com.ua>.

4. Нікітенко Л. У Харити, на печі // Україна Молода. – 2010, 12 січня. – [Електронний ресурс] / Людмила Нікітенко. – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1571/163/55296>.

5. Шмиголь С. Історія затоплених сіл у топоніміці: Тарасівка / Світлана Шмиголь // Залізничкові читання : [Матеріали Шостої наукової краєзнавчої конференції, с. Медведівка, 16 жовтня 2015 р.]. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2016. – С. 34–36.

6. Памятник затопленим селам [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <https://zruchno.travel>.

Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри історії України Івангородський К. В.

Т. В. Соляр

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА (125 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ КІНОКЛАСИКА)

Двоє дивляться вниз.

Один бачить калюжу, другий – зорі.

Постать Олександра Довженка в українській культурі багатомірною – він і прозаїк, і драматург, і кінорежиссер. В світовій культурі Довженко – кінокласик і цілком заслужено стоїть поруч з Чапліном, Феліні, Бергманом та ін.

10 вересня 2019 року – 125 років з дня народження кінокласика Олександра Довженка.

Народився Олександр Довженко на хуторі В'юнище (нині в межах смт. Сосниця, Чернігівська область, Україна, за тогочасним адміністративним поділом – Чернігівська губернія, Російська імперія) у багатодітній селянській сім'ї.

У різних джерелах називають різні дати народження О. Довженка: 10, 11 або 12 вересня. Згідно з актовим записом у метричній книзі Соборно-Троїцької церкви містечка Сосниця, народився майбутній кінокласик 29 серпня 1894 року за «старим стилем» – тобто 10 вересня за новим [1,65].

Перші успіхи. Перший серйозний успіх прийшов у 1929 році після виходу на екрани фільму «Звенигора». Ідея належала Юркові Юртику (Тютюннику), який у співавторстві з Майком Йогансеном і написав сценарій фільму-легенди про скарб, закопаний гайдамаками в надрах гори. Проте О. Довженко майже повністю переробив цей сценарій. Він прагнув створити «свою Іліаду». Велетенська поетична фреска, що охоплює дві тисячі років буття, може бути зрозумілою тільки тим, хто знайомий з історією України. Дванадцять пісень цієї стрічки відтворюють легенди скіфів і варягів, запорізьких козаків, громадянської війни, петлюрівців, більшовиків та білогвардійців. Усі вони поєднані одним персонажем – дідом, який уособлює патріархальне селянство, прив'язане до цінностей минулого. Фільм не вписується все ж таки в ряд фільмів, що були покликані формувати пролетарський реалізм, хоча й закінчується апологією соціалістичної промисловості. Довженко виправдовував більшовицьку революцію вірячи, що ця нова ідеологія ніби виникла з якогось давнього заповіту.

Наступним фільмом Довженка став «Арсенал» – фільм-поступка перед владою, як вважає більшість кінознавців. «Арсенал» – приниження й засудження визвольних змагань українського народу після розпаду царської імперії. Попри те, що сам автор воював у лавах армії УНР, цього разу він – на іншому боці. Критики й досі сперечаються, чи прихований у цьому фільмі непрямий докір націоналістам, що втратили незалежну Україну, чи це є чисто

більшовицький витвір, який доводить владі та критикам того часу відсутність націоналістичного нахилу у творчості.

Нарешті від липня до листопада 1929 року О. Довженко працював над своїм геніальним твором «Земля», гімн праці на землі, хліборобству та людині, яка працює на землі, є частиною космічного ритму буття. Довженко першим у світовому кіно виразив світогляд, якісно відмінний від досі зображуваного. Це світогляд нації хліборобської, в якій спокійна гідність зумовлена її способом життя. Середовище і люди – єдине і нероздільне, а їхній спосіб життя є споконвічним, світогляд непохитним. Символіка О. Довженка була тісно пов'язана зі світоглядом українського народу, з образністю народної поезії.

Протягом 1941-1945 рр., О. Довженко створив низку новел: «Ніч перед боєм», «Мати», «Стій, смерть, зупинись», «Хата», «Тризна» та інші. Епосом війни називають кіноповість «Україна у вогні» (1943). Цей твір був Й. Сталіним заборонений, а О. Довженку не було дозволено повертатися до України.

За «ідеологічно правильний» фільм «Мічурін» митець у 1949 р. одержав Державну премію, яка означала офіційну його реабілітацію після «України у вогні».

У 1956 р. у березневому номері журналу «Дніпро» була опублікована «Зачарована Десна». У цей же час була завершена і «Поема про море». У листопаді цього ж року розпочались зйомки однойменного кінофільму. Проте 25 листопада 1956 року Олександр Довженко раптово помер.

Вже у 1957 р. з'явилася друком збірка творів митця «Зачарована Десна», від якої фактично почався «відлік» письменницької слави.

На всесвітній виставці в Брюсселі в 1958 р. 117 відомих кінознавців і кінокритиків із 20 країн, добираючи 12 найкращих фільмів усіх часів і народів, до цього списку віднесли також і «Землю» О. Довженка [2,55].

Цікаві факти: Довженко навчався живопису у Німеччині. Після навчання працював карикатуристом у газеті «Вісті ВУЦВК». Відомо також, що видатний режисер та актор Чарлі Чаплін досить тепло і з повагою відгукувався про О. Довженка. Саме він сказав: «Слов'янський кінематограф дав світові лише одного режисера – Олександра Довженка».

У 1930 році Олександр Довженко зняв свій найвідоміший фільм «Земля», визнаний геніальним у багатьох країнах світу. Проте, прозовий твір було завершено у 1952 році. До фільму український гурт Даха Браха написав нову оригінальну музику, яку вперше було виконано на Одеському кінофестивалі у 2012 році.

О. Довженко – автор документальних фільмів. У 1940 році він поставив документальний фільм «Визволення» провозз'єднання Західної України з УРСР, цей фільм став одним із найбільших творчих провалів режисера. У 1943 та 1944 роках він знову береться за документальне кіно, цього разу у співрежисурі з Ю. Солнцевою та Я. Авдієнком. Фільми отримали назву «Битва за нашу Радянську Україну» (1943) та «Перемога на Правобережній Україні і вигнання німецьких загарбників за межі українських радянських земель» (1944).

22 серпня 1977 року було відкрито новий астероїд головного поясу, який згодом отримав назву 4520 Довженко (4520 Dovzhenko). Відкривач астероїду – Черних Микола Степанович, український астроном. У серію його відкриттів належать астероїди з назвами: Одеса, Гоголь, Скворода, Патон, Каменярь, Кобзар та ін. [3,28].

Відомі цитати та афоризми Олександра Довженка:

Забудеш товариша, залишиш у біді – даремно ти на світ рождався.

Кладовище – це дзеркало людських взаємин.

Людська душа – це чаша для горя. Коли чаша повна, скільки не лий уже, більше не вміститься.

Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців.

Дурень – не обов'язково Іванушка-дурачок. Дурень нині часом закінчує два факультети, займає високі посади, має ордени, партстаж. Він часом здається ззовні ніби звичайною людиною.

Життя таке коротке. Поспішайте творити добро [4,153].

Список використаної літератури:

1. Лавріненко Ю. Олександр Довженко / Ю. Лавріненко // Українське слово. – 1994. – № 3. – С. 65-78.
2. Плавський О. Олександр Довженко / О. Плавський // Рідний край. – 1994. - №8. – С. 55-64.
3. Семенчук І. Життєпис Олександра Довженка / І. Семенчук // Дніпро. – 1997. - №7. – С. 28-36.
4. Марочко В. Зачарований Десною. Історичний портрет Олександра Довженка / В. Марочко // Києво-Могилянська академія. – 2006.- №5. – С. 154-170.

Науковий керівник: к. і. н., доцент Захарченко М. В.

М. С. Сухонос

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МАГІЧНІ ОБРЯДИ СТАРОДАВНІХ ТРИПІЛЬЦІВ

Трипільська культура є однією з найдавніших, яскравіших цивілізацій Європи. Осмислення феномену трипільля, незважаючи на понад 140-річні дослідження, потребує подальших наукових розробок. Стародавня цивілізація привертає увагу не лише вузького кола вчених, але й найширшої громадськості, що в свою чергу породжує нескінченні й напружені дискусії, щодо релігійних вірувань трипільців та аргументує актуальність.

У релігії того чи іншого суспільства по-своєму відображався життєвий досвід людей, зберігалась система емоційно-образних уявлень і переживань, норм людського буття. Всі релігії виконували одну і ту ж культурно-історичну роль. Вони були засобом соціальної регламентації і регуляції, засобом збереження і упорядкування традицій, звичаїв і обрядів.

Для визначення функціонального призначення трипільських статуеток дослідники звертають увагу на необхідність спостереження за місцем розташування предметів пластики на пам'ятці. Так, А. П. Погожева на основі вивчення топографії знахідок пластики виділяє сім можливих функцій антропоморфних статуеток. Серед них згадуються :

1. Збереження будинку з усіма його жителями (місцезнаходження статуеток під підлогою).
2. Збереження домашнього вогнища (біля печі).
3. Співучасть у виробничому процесі розтирання зерна (біля зернотерок).
4. Можливо, охорона їжі (в посудинах).
5. Супровід померлих з метою допомоги у відродженні (в похованнях).
6. Посередництво між людьми і божествами (в позі оранти).
7. Присутність на спеціальних культових місцях і вимостках.

До того ж, В. І. Балабіна також наполягає на необхідності врахування археологічного контексту їх знаходження для з'ясування функцій статуеток [2, 142–146].

Вважаючи фіксацію місцезнаходження глиняних статуеток на пам'ятці першочерговим етапом у встановленні її функцій, звертаємо увагу і на необхідність врахування особливостей форми статуетки, про що також неодноразово згадувалося в науковій літературі із археології, а також деяких інших критеріїв. Тобто, вважаємо, що не достатньо тільки однієї прив'язки до місця знахідки пластики. Зокрема, доречно врахувати цілий комплекс прикмет:

- а) місцезнаходження статуетки на пам'ятці;
- б) форма статуетки;
- в) особливості глиняного тіста, наявність певних домішок.

На трипільських пам'ятках північно-східного Передкарпаття у межах жител та поза ними трапляються антропоморфні статуетки, нижня частина ніг яких моделювалася у формі конусу.

Пошкоджені статуетки були розколоті не тільки поперек, але й вздовж, що може статися тільки при штучній її деформації. Такий спеціальний обряд розколювання статуеток міг відбуватися під час свят землеробського або скотарського річного циклу. Про сезонні обряди умертвіння духа хліба або його представників у європейських культурах, пов'язаних із жнивими, згадує Д. Д. Фрезер [5, 398]. У Литві в ролі вбитого духа виступала маріонетка. З